

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

БРОЈ

5

ВОЈИН

33

1868

20. Новембра.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЪЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Веројетне промене у тактици (наставак). Позив на претилату.

Веројетне промене у тактици.

(Наставак.)

Што се строја тиче, у коме би т. і. најудесније било дочекивати коњанички јуриш новим оружјем, — ту можемо рећи, е дугачки строј дубија првенства над другим. Но ово у осталом, није баш особита новост, јер и пређе бејаху паметни људи, као Сен-Сир, уверени да уредна пешадија може у дугачкоме строју да издржи коњанички јуриш; слаба и лоша, и у кари је вазда уступила.

Осим тога, почем су четне колоне добиле надмоћни значај у броју бојних редова батаљона, то ће по томе четне каре, у више прилика, заменити батаљонску, при чем се још чешће може узимати дугачки строј: јер задње чете, ако нису нападнуте, могу се свагда развити да би боље ватром својом помагале чете у предњој линији. У опште треба приметити, с погледом на небројене незгоде, својствене свима карама, боље ће бити, ако у појмима и војника и официра престане кара бити, једини строј за дочекивање јуриша коњаничкога.

Поред тога не можемо не пожелети, да се каре

свагда и резерва остави, јер би се тиме слабила могућност успеха коњичкога и за случај, кад она пробие кару; и још да на послетку не само официри но и прости војници тврдо поимају, е мирна стројност и правилност карина, у боју не може се никад постићи. Ако се томе дода још, што могућније ослобођење војске од штетне мирне навике стројењу каре *) по свој линији, кад јуриш коњанички прети само једноме њеноме делу, — то ће онда бити све, што се само може захтевати у овоме положају од најспремљеније војске за бој.

VI.

У претпоследњем одсеку на више места помињаху се особитости облика и духа стројева, које је изазвати усавршавањем метнога оружја. И све речено стајаше у томе, што стројеви, садашњи према пређашњима, треба да имају мање размере, да би били zgodнији са кретање и да би им ватра мање удила; да у таким радњама „као што је бајонетска борба и дочекивање коњичкога јуриша, облик строја никако није ствар прве вредности; да с тога старешине треба слободније да гледају на њ, да се т. ј. ослободје од укорењенога уображења, е за сваку радњу постоји извесан облик строја, на који би требало пре мислити, но на саму радњу; да се на послетку, они т. ј. старешине треба да опросте једном од робовања симетрији и једновидности и да не узимљу извесан строј с тога само, што га је и суседно одељење узело, већ с тога, што се тај строј савр-

*) А у стрѣлачкоме живу у кругове.

пено слаже с положењем, у коме се њихово одељење находи.

Све је ово било изведено као след радње оруђијем, и с тога само као узгред представљено; сад пак, свдећи у једно те истине, потрудимо се, зависиво од њих, да опредѣљено кажемо: кака система стројева, при данашњем оруђију, треба да се као најзгоднија призна и у каквоме одношају према стројевима треба сад да стоји војска са својим старешинама.

У опште свака паметна система стројева, треба овим захтевима да одговори: 1) да удеси потпуно и згодно узајамно помагање међу деловима, или што је исто, за радњу оруђијем; 2) да није нимало сложена и заплетена у постројавању и у предажењу из једнога строја у други, јер се свака хитра еволуција тешко свикава у мирно доба, а у боју може бити узрок несрећи; 3) да олакшава што већу окретност и хитрину, да је згодна за управљање и за уређивање кад је ред замршен, да се лако може на свакоме земљишту да употреби; 4) да има сва могућа средства, којима се могу да уклоне губитци од ватре. — Е сад метимо ову меру на бојне редове баталијуна и скупу од више баталијуна, па погледајмо, какве би измене ваљало учинити у ономе, што постоји.

У расутоме строју, ако га сматрамо независно од укорењених предрасуда, не може се ништа да измени: као првобитан вид, којим се гледало, што је могуће више да развије предузимљивост и одважност у свакој засебној личности, — овај ће строј остати оно, што је вазда био; но, рад користи ствари, није могуће не пожелети, да се промену укорењени

погледи на њ. Строго говорећи, ми немамамо сада расути строј, већ само размакнути, што никако није исто. У овоме одношају практика се савршено уклонила од захтева, који се у мудрим правилима излажу. Тако у нашој „регрутској школи“ јасно се вели, е ред размештања људи у „паровима“ не треба да се потчини никакоме одређеноме правилу, па ма на какоме то земљишту било; е се о једнакоме растојању међу стрелцима не треба бринути, као и о строгом равњању по линији *) У ствари се свака двојица размештају у две врсте и равњају се по концу; растојања се међу њима као шестаром одмеравају. На послетку, појављују се од времена до времена господа, која захтевају да се и у правилу строго једном за свагда одреди ред, у коме ће људи свакога „пара“ доћи..... **)

Ево са чега смо ми рекли и са чега још једном понављамо, да сада нема расутога строја, већ само рузмакнутога, у коме су људи стешњени свима захтевима, који су умесни и разумни само у густоме строју.

*) Ово писац спомиње руска правила; ал могли би дено то све и на нас однети, кад се само сетимо како се наши стрелци много пута већбаше на чистини доњег града, у котлу под брдом без и какве земљишне претпоставке, а све се тим изговара да се „механизам правила“ покаже! Треба се само сетити, како неки говораху стрелцима да се тржом повлаче, или опет да „натрчавају“ пред своје другаре да пушку опале, ал не за притрчавају земљишним заклонима; треба се само сетити оних наших клетави ово равњања: „повер се“ и „напредь, напредь“, на трагь „на трагь“ треба се само сетити још свију наших погрешака које се наследно с лица на лице преносе, — па ћемо видети да у опште смо још доста с појмима на ономе истоме ступњу, на коме бијасмо кад имађасмо у правилима „на плечо“ „на лако, итд. Пр.

**) Налик на ово, неки су код нас гсворили, е нашој војсци треба написати тактику у питањима и одговорима! Пр.

Ми би по томе желели, да се у мирним вежбањима одговара захтевима „рекрутске школе;“ да сврх тога из баталијунскога правила ишчезну сва замршена правила о томе, како би се и по каквим знацима на прилику шиљао вод у низ, јер се у боју то не подвргава никакоме калулу; да се избеце све заплетене еволуције расутога строја, које су тобоже постале да га витџијим учине, ал у ствари само су га још већма укочиле; да се не скупља сав низ у гомилу, кад опасност грози једноме његовоме делу; да се одбаце ништави шахмати, састављени од кругова, јер тешко да ће и ко признати бојне мисли у томе шахматноме распореду, у коме стражња линија одстоји од предње свега 15—20 корака. Једном речи, ми би желели, да расути строј постане онакав какав треба да је за корист ствари — **строј непривидан.**

Заједно с тиме, кад се расути строј врати к своме првобитному духу и мисли смањиле се по себи и броју знакова („сигнал“) — добитак грдни, почем у боју већи део знакова не приноси користи, а у мирно доба тешко их војник може да утви.

Кад речене услове пренесемо на густе стројеве, видећемо да се и ту имају многе суштанствеве измене да учине и то и у облику, ал особито у духу.

У претпоследњем одсеку већ је речено, да су плотуни четни zgodнији од баталијунских; овоме треба додати, да су чете у боју важније јединице од баталијуна, јер чете у више прилика одговарају поменутиим условима, него баталијуни. И доиста: оне су окретније, издржљивије мање им уди ватра, брже прелазе у све видове стројева, лакше се на земљи-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

шту размештају, на послетку лакше их је довести у ред него баталијун.) У ствари, овде нема баш ништа новог, кад се сравни са системом распоређивања, који сада постоји, јер прва линија готово се у век размешта у четне колоне. Дакле треба само бити следствен и према реченоме изменити правила баталијунска: па признати чету као такву јединицу, која се не губи у баталијуну. Какве су врсте те промене? Расправимо то питање према свима баталијунским стројевима, и отпочнимо развијеним (дугачким) стројем, који ће морати да добије огромнога употребљенја, ако се само једном покуша отргнути од педантских ситница. Свакоме је познато, колико је сад линија не згодна за кретање, а гоглавито с тога, што од ње траже идеалне стројности. Познато је такође да се за љубав те стројности одрекоше (Руси) кретања развијеним стројем и заменише га трима колонама или тако званим „развијеним стројем с удвојеним водовима.“ *) Треба заиста похвалити ову поправку. Она је достигла мете: кретање постаде неизмерно лакше и стројност није ништа изгубила; но у исти мах: 1) то је прибавило нов вид строја, према коме требаше одредити и особиту кару; 2) развијени баталијун са удвојеним водовима, у след веће дубине, трпеће више и од ватре, него ли чврст развијени строј; 3) терминологија правила обогатила

*) У Руса чета има два вода; у баталијуну дакле 8. При кретању баталијуна развијеним стројем најпре образоваше чете **получетне колоне**, т. ј. вод за водом, и растојање међу тима колонама је дужина получете и још оно малено растојање између чета. Из овога се види, да је место баталијуна у непрекидној линији, постала **испрекидана линија од четири** а не три колоне, као што је по свој прилици погрешно у тексту речено.

Превод.

се сувишним савршено нескладним изразом, јер се колоне назваше развијеним стројем *)

А с чега је све то постало? Из рутинарске жеље, да се баталијуну сачува непрекидност строја, која је, као што ћемо сад рећи, за ствар са свим некорисна. Рецимо да чете нису размештене са свим једна до друге, но на маленоме растојању, на прилику не више од пет корака. Хоће да оваки развијени строји имати ону ватрену снагу, коју има чврста непрекидна линија? Без сумње имаће; **) дакле, у тој прилици ништа се не губи, а подвижност и простота облика веома добијају, јер је свака чета савршено слободна у својим кретањима; здвајање не ће никако требати; строји добија нечувену гинкост, ако се само махне навике да се делови муче точним равнањем и ако се не буде повело за идеалним нажењем „пет корака растројања“. На послетку, и стрелци ће се брже распати, јер ако их разместимо иза чета полуводно, они ће излазити кроз четна растојања. ***)

*) Ова последња незгода можда ће битна и без икаква интереса изгледати; али ми на то тако не гледамо, јер мислимо, да збркана терминологија непримено претпоставља збркане појмове, а што се никад желети не може.

**) У толико више, што ће та растојања заузети стрелци. Ми речосмо пет корака растојања само примера ради. Ал у ствари не би га требало никад стално цифром одређивати, већ оставити то на вољу баталијунскоме заповеднику, те да он то одреди према дужини свога положаја.

***) Сваки руски баталијун има четири линијске и једну стрељачку чету, која се и опет у два вода дели. У развијеном строју баталијунскоме, где су чете једна од друге пет корака, иза сваке чете линијске стајаће по пола вода стрељачкога, који ће, кад треба, изаћи напред у стрељачки низ. Тако писац мисли.

Но може бити требаће нова кара? Не, јер се може проћи четним карама или комбинацијом њиховом са развијеним стројем, као што је у предпоследњем одсеку већ речено. Последњи облик не ће раширити и замрсити правила, јер њега не одређују правила, већ мична умовна радња и слободан поглед старешинов на разне облике. А може ли се сумњати у томе, да ту радњу **неопходно** ваља изазвати свима силама, јер у наше доба просто буквално вршеће правила у боју никако није доста? Појамно је, после овога, колико је zgodнија та система стројева, при којој није довољно једино знаће правила, већ и неопходно разумевање тактичких особина у облицима. Но може бити, тешко ће бити стројење баталијунске каре из овако уређеног баталијуна? Прво, није: почем продужавање његово на петнаест корака види се само на екзерциришту, но на бојништу не; а друго, ако би се и са свим одбацила баталијунска кара, тешко да би ко у садашње доба с тога страховао.

Говоре, да је за дочекивање коњаничкога јуриша потребна гомила. Не: пре свега је потребна тишина, и за тим сигурна ватра; резон је масе онај исти, који је до Румјанцова подржавао најгори облик — кару из целе војске; он се до сад није ни најмање променио. Прво, ако је чета мања гомила, на њу може јуришати и мање коњаничко одељење од онога, које може непосредно ударити на баталијунску кару. Имајући ово у виду, ми не видимо узрока, с чега би на прилику, 30—40 јахача, који могу јуришати непосредно на баталијунску кару мање страшни баталијуну него што ће 15—20 јахача бити страшни чети јед-

ној. *) С тога заступање баталијунске каре, као веће гомиле спада у ред оних правдања, која се понављају нагонски, из обичаја: унутрашња чврстоћа ни мало не уступа, особито, ако коњица има посла с пешадијом, која је нависнута на јурише једне стране кроз другу. А то није тешко учинити.... Заједно с тиме, има резона, и то не из обичаја, који у право вичу на баталијунску кару. Прво, у прилици пробоја цео је баталијун у опасности; друго, баталијунска кара нема косе ватре, треће, ватра је веома слаба. Размештај четних кара у свези са четама у развијеноме строју (које нису нападнуте а које могу да пуцају на нападача) нема ниједан од тих недостатака. На свршетку треба приметити, да се сви наводи у корист баталијунске каре, чине под утицајем онога, шта је био баталијун у прошло доба.... Мислимо, да не ће особито чудно изгледати, ако речемо, да међу средствима противљења, особито коњици, садашња чета не би могла да уступа много пређашњему баталијуну: и оружје је боље сада, а данашњи начин васпитања и образовања, већ се почео старати да у војску развије смелости, мирноће, присебности и сталности у гађању.

И тако, ако узмемо баталијун размештен у четама, добивамо рибак, окретан облик, који мало трпи од ватре и у коме је четовођа постављен у самостојнији положај, но сада, кад се чета губи у баталијуну.

*) Ми узимљемо тај број јахача с тога, што су мере баталијунске каре 35—40 кор. с лица и дубине, а четве 15—20 корака. Почем се при јуришу коњаничко одељење расипље, то смо ми узели и већи број коњаника, него што у истини може напасти на поменуते каре.

Ако се при томе још баталијунскоме заповеднику да право, да своје одељење размешта не увек у једну линију, већ степенима или у четним шахматима, а свакоме се четовођи дозволи да се постави у колони или у развијеноме строју, према земљишту и другим околностима, не осврћући се на строј, у **какоме комшија стоји**, — то ћемо добити вид, који потпуно одговара савременим захтевима тактике, јер таки строј даје слободне личне предузимљивости у старешине, те се они сами журе да достигну мете, које им је општи заповедник одредио.

Да се овај поглед на облике стројева, рашири не само за време маневре но и при вежбањима на равном земљишту, ми сматрамо као особито важно само у њему једноме лежи залога, да ће се официри сами постарати, да узнају, каки је строј када и за шта згоднији. Сада немају никаква побуђења, да се о томе брину, јер строј њиховоме одељењу одређује виши старешина, Ово је и с тога нужно, што ће се уништити смртоносна навика једновидности по којој се сваки старешина само учи, да гледа на лево и на десно, на суседе, док међу тим он би ваљао, пре свега да гледа на пред, на непријатеља.

Са гледишта оних, што су се пригнули под тешким теретом самртнога „еднобразија“ које лежи на њима читаве десетине година; са гледишта оних у којих су очи и памет навикнуте да с појмом о строју неизостаано сједињавају и појам о симетрији с гледишта оних жртава Фридрихових „поредака“, — ова система строја, коју ми предлагемо, без сумње не ће бити ништа друго до разврат стројнога обра-

зовања; но она не ће тако изгледати онима, који знају да у боју добија смелост, удар, одушевљење, упорство а не симетрија, и да дакле, није онај облик бољи, који је лепши већ онај, који не стешњава смелост, удар одушевљења...

Баталијунске колоне, као што је већ речено, тешко да ће се моћи употребити у бојним линијама, јер много трпе од ватре. *) У томе ће стајати суштанствена измена у њиховоме употребљењу.

Но да би правила простија била треба обратити пажње и на другу околност, а на име на начин, којим се развијају баталијунске колоне. У садашње доба, у тима постројавањима, појављивао се вод као јединица; према овоме значају, који сада чета добија изгледа, да би паметније било да се чета призна за јединицу у томе смислу, да се пре свирања баталијуна у ма како општи строј, најпре изврши одговарајуће постројење у свакој чети. Овим би се начином без сумње уклонила она разлика међу стројним и ситним **) подраздељењем баталијуна, које се на жалост до данас још не постиже. Чудновато је видети четника у општем баталијунском строју, само као старешину од половине његове сопствене чете.

Друго, што би по нашем мњењу требало усавршити, такође би веома корисно било, — а то је, да се како у баталијунским колонама, тако и у развијеном строју ред чета са свим слободно гледа,

*) Осим у последњем тренуту боја, кад нема времена да се мисли на престојавање у четне колоне, а може бити не ће ни места за то бити.

**) Т. ј. подраздељење, које је узето рад унутрашњег бића и прављења делова: на чете, полуводе, десетине.

и да се једном ослободе од реда нумери, које оне носе.

Свакоме је познато, да су у садашње доба усвојена два начина, по којима се може прећи из развијенога строја у колону и обратно: 1) по крилним деловима, тако названо стројење слева или с десна; 2) по средњим деловима баталијуна. Тако, први је начин добар с тога, што делови, који колону састављају, свагда имају цело стројно подраздељење *) — услов веома важан при јуришу, где се захтева: дружевност и један, који би био одговоран у несрећној прилици. Но се колоне оваке полагано развијају. Стројење из средине јесте zgodније и брже за развијање, но за то, при њему делови на челу припадају разним стројним подраздељењима **)

На послетку, оба та начина имају ту општу махну, што чине строј крут, дрвен. Објаснимо то примером. Рецимо, јуришна је колона тако некако дошла, да јој се на једном крилу на 70 корака даљине наводи јаруга: да би се та колона могла да развије, ваљало би је од јаруге одвести лево за 80 корака ***) и тек послеразвијати. На тако исто некорисно крилно кретање према непријатељу, по негда ће нас натерати и колона, која је постројена по крилним одељењима.

Бојни услови нас терају, да желимо други некаки начин односнога размештаја чета у баталијуну, који би, сјединив користи од обојих, у исти мах био

*) Т. ј. или чету или вод итд.

**) Тако у руским колонама из средине, на челу није цела чета, није цео вод, већ два вода или полувода из разних чета.

***) Узимајући да је баталијун с лица 150 кор. дукљачак, као што то и јесте, кад је потпуно број редова.

сачуван од њихових недостатака. И то се може веома лако да постигне: треба само признати независни одношај чета од реда нумера и поставити за правило, да се развијање у десно или у лево, или, на послетку, у исти мах лево и десно, свагда врши по одељењу. које је на челу колоне, не обраћајући пажње на то, хоће ли стати чете редом по нумерама или не. За свијање у колону, треба такође узети ред, који томе одговара.

Узмимо за пример таки случај. Баталијун је у развијеноме строју, чете по реду њихових нумера; треба постројити баталијунску колону по трећој чети, у тој намери, рецимо, што ће се после ићи у напред правцем треће чете. По удесној команди, четврта и прва чета иду иза треће, друга пред њу.*)

Погледајмо сад, у колико ће се гпкост увећати, кад се не буде пазило на нумере. Рецимо, на земљишту**) треба развити баталијун у десно; на команду: „по другој чети строј се у десно“, баталијун се у овоме реду развија: 1-ва, 4-та, 3-та, 2-га чета. При једнаким условима не може се прећи у развијени строј а да се пре тога не креће страном према непријатељу; па тако ти је из колоне средње, тако из десне. Колона се с лева може да развије, истина, опет такође десно; но може ли се казати у напред, да ће се развијати управо у десно а не у лево, или не од чести десно од чести

*) Ред, у коме се чете скупљају ово назначене чете, узет је примерно. Само се по себи разуме, да би се у правилима за тај ред поставила општа правила, која не би тешко било упамтити.

**) Дакле, претпостављајући, да се баталијун примакао левим крилом на ма каку неприступну препреку.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

лево? Рецимо, да треба развити речену колону тако, да се у десно построји једна само а у лево две чете. На команду: „по другој чети строј се у лево и десно“, *) трећа и прва чета строји се с леве стране од друге, четврта с десне, и добија се развијени строј у овоме реду; 4-та, 2-га, 3-ћа, 1-ва.

И ослободив се нумера, може се развити и свити баталијун без сувишних кретања, па ма се на коме месту свога комада земље находио.

Но може бити, да ће овака система ма какву неударност произвести? Погледајмо: развијени строј од тога не трпи, јер за пуцање као и за јуриш бајонетом четама, — са свим је исто, ма у коме реду чете стајале; баталијунске колоне добијају много тим начином постројења. А и да не говоримо већ, да ће на челу колоне бити увек потпуни део, **) и могу се још мењати чете, које стоје на челу колоне, те да се тиме изравна у свима њима и губитак одвајре и од радње бајонетске.

Може се рећи, да се ослабљење које чете може поправити тако званим изравњавањем броја редова: поправљање је то, горе од самога зла. Време је већ поимању, да је чета живи организам, да људи у њој срашћују као атоми у телу; да је штовање тога срашћивања — главан услов, којим се дух одељењу сачувати може, којим се постиже једнодушна радња; да се људи не могу неказњено склапати као карте,

*) Ми мислимо да је логичније рећи „у лево“ „у десно“, него ли „на лево“, на десно“, јер последњи изрази одговарају промени положаја за $\frac{1}{4}$ круга у означену страну. а што се при развијању деловима не чини.

**) А не две половине из разних делова, као што је то у колонама из средине.

да треба поштовати навике, које истичу из особина човечије нарави, а не убијати их у најодсуднијем часу т. ј. пред непријатељем; да таквим изравњавањем редова може се уништити једна чета а у исто доба ни из близа не поправити друга.

И карактер еволуција, који ми као промену предлажемо, утврдио би у четама ону мисао независности, коју би рад саме ствари требало неопходно признати; но још важније: он би поставио и старешину и простога војника у паметнији односај према њиховој специјалности, и утврдио би их самом радњом у тој мисли, е суштина није то, где треба стојати, већ то, да се непријатељу највише штете наноси.

Веројетно, наћи ће се људи, који ће рећи, да се и сад то појима, да случајна измена у реду нумера, не ће обратити на се најљу војске и она ће се тући као и обично. Ко појима сву ширину и дубину оне истине, да је човеку навика — друга нарав, тај се не ће тако лако и поверљиво одрећи ропства пред нумером. У боју навике војскине имају знаменита утицаја: било је примера, да је баталијун, случајно дошав десно од свога друга, старијега по нумери, мислио не на то како да се бори, већ пре свега да се окрене на лево (у крешеву бојноме, близу непријатељ!), обићи старији део и постројити се лево од њега. Један Немац навео је оваки пример, како не треба кварити ред нумера; ми видимо у томе примеру савршено обратно: очити доказ за то, како је опасно учити војску у мирно доба да мисли, е се она не може другаче разместити осим по реду нумера.

(Наставиће се.)

Кроз који дан, и „Воин“ ће да наврши пет година, како излази.

Ако сад узмемо у рачун свуголику војничку књижевност нашу, ми ћемо видети, да сам „Воин“ запрема половину њену (ако је не премаша), јер је он за ових пет година дана дао својој публици и војничкој књијници пет повећих књига, или 180 и неколико печатаних табака војничка разноврсна садржаја са многим сликама.

Према снази, коју је он имао на свом расположењу, и према тешкоћама, какве сваки нов предузетак неизоставно прате, ми опет можемо да будемо с њиме задовољни; а да буде што бољи и савршенији, то сам „Воин“ жели више, него ико други.

Али је „Воин“ и на концу пете године, још у своме почетку, јер је цела књижевност наша, јер је цела држава наша тек у свом почетку. С тога нам је баш и дужност већа, да се озбиљно и без прекида посла лаћамо и држимо. Још ми немамо све што нам треба, још ми трпимо јаке оскудице у свакоме правцу.

„Воин“ жели да уђе у шесту годину. Помажимо га, негујемо га, издржавајемо га, јер нам треба, и може нам користити. Он је мален и нејак; но до нас стоји, па да порати и ојача.

Он ће и за 1869-ту годину излазити као до сад три пут у месецу на табаку, и стоји на годину 60 гроша или 6 фор. без поштарине, а на по године 8 цванцика или 4 фор. са поштарином.

Пријавити се ваља до Божића и новце треба послати управо у Београд на

Уредништво „Воиново“.